

" ...

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin iptal isteminin gerekçe bölümü şöyledir:

"...3213 sayılı Maden Kanununun 46. maddesinin son fıkrasında yer alan "İşletme ruhsatı safhasında, işletme sahası özel mülkiyete konu gayrimenkul taraflarca anlaşma sağlanmaması halinde ruhsat sahibinin talebi üzerine Bakanlıkça 2942 sayılı Kanun hükümlerine göre kamulaştırılabilir" hükmünün yasa gerekçesinde belirtilen "Madencinin ruhsat sahası içinde ve dışındaki faaliyetleri rahat sürdürebilmesi diğer taraftan özel mülkiyete konu gayrimenkul söz konusu ise malikin hakkının zail olmaması için maden arama veya ön işletme dönemi içerisinde tarafların karşılıklı anlaşma ile irtifak hakkının tesisi imkânı getirilmekte, işletme dönemi içerisinde ise tarafların anlaşmasının mümkün olmaması halinde idarenin işletme ruhsat sahibi lehine kamulaştırma yapılabileceği hükme bağlanmaktadır" hükmüyle birlikte incelenmesi sonucunda, sözkonusu madde hükmü uyarınca yapılan kamulaştırmanın işletme ruhsatı sahibi lehine bir kamulaştırma olduğu ve bu şekilde kamulaştırılan taşınmazın mülkiyetinin, ruhsat sahibi özel hukuk kişileri adına tescili sonucunu doğurduğu aşikar bulunmaktadır.

TC. Anayasasının 46. maddesinin ilk fıkrasında yer alan; "Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir." hükmüyle Anayasa'nın 35. maddesinde düzenlenen mülkiyet güvencesine aykırı bir durum olarak, malikin rızasına bakılmaksızın malının elinden alınması kuralı benimsenmiştir. Bu ilkenin benimsenmesinde esas neden kamu yararının karşılanması düşüncesi olup bunun da Devlet ve kamu tüzelkişileri tarafından yürütüleceği sarahaten belirlenmiştir. Devletin görevlerinin eskiye göre çok değişik alanlara yönelmesi nedeniyle bazı kamu işlerinin görülebilmesi için zorunlu bulunan taşınmazların, kamulaştırılması sonucu, misal olarak iskan ve turizm gibi alanlarda olduğu üzere bilahare özel kişilere şu veya bu koşul altında geçirilebilmesini gerektirebilmesi karşısında Maden Yasası'nda yasaya konu hizmet gözonüne alınarak kamu idaresi dışında kişi adına kamulaştırma yapılabilmesine ilişkin düzenleme getirilmesinin Anayasa'ya uygun olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir.

Anayasamızın 168. maddesinde yer alan; "Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredilebilir. Hangi tâbii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzel kişiler eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir." hükmüyle ifade edildiği üzere milli servet yönünden büyük bir önem arzeden madenlerin memleketin sanayii, enerji, ulaşım ve milli savunma ile çok sıkı ilgisi bulunduğundan bunların işletilmesini bulundukları arzın maliklerinin arzusuna bırakmak, devletin muhtelif menfaatleri yönünden sakıncalı ve hatta tehlikeli olması nedeniyle devletin hüküm ve tasarrufu altında oldukları, aranması ve işletilmesi hakkının devlete ait olduğu, bu hakkın ancak belli bir süre için gerçek ve tüzelkişilere devredilebileceği düzenlenmiştir.

Maden, bulunduğu arzdan mücerret olarak tesisat yapmak ve madeni çıkartmak yetkisinden ibaret olup, arzın altında bulunan maden filizlerini içeren kısım mülkiyet hakkının

Esas Sayısı : 1993/8

Karar Sayısı : 1993/31

dışında kaldığına ve devletin izni olmadan gerek arz maliki ve gerekse üçüncü şahıslar bu kısımdan hiçbir suretle faydalanamayacaklarına göre, işletme hakkı arzın mülkiyetini gerektirmemekte, madenin bulunduğu arz üzerinde işletme hakkı sahibi lehine intifa hakkı mahiyetinde bir hak doğurmaktadır.

Bu niteliği gözönüne alındığında ve de maden işleticisinin çıkardığı madenlerin kendisine ait olması ve kârdan kendisinin yararlanması sonucu itibariyle doğrudan doğruya bir kamu hizmeti teşkil etmemesi, dolaylı olarak memleketin ekonomik hayatını ve milli serveti ilgilendirmesi karşısında, devlete ait topraklar üzerinde işletme hakkı verildiği hallerde bu yerin mülkiyetinin de hak sahibine devredilmemesi dikkate alınmak suretiyle özel mülkiyete konu yerin işletme ruhsatı sahibi yararına kamulaştırılması, Anayasa'nın 168. maddesi uyarınca Devletçe belli bir süre için kişiye devredilmesi mümkün maden işletme hakkının Anayasa'nın 35. maddesi hükmü aksine kişi yararına ortadan kaldırmak üzere kullanılması sonucunu doğurmaktadır.

Öte yandan 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 46. maddesinde, mülga 6309 sayılı Maden Kanunu'nun 125. maddesinde yer aldığı üzere bir madenin işletilmesi için istimlak edilen yere lüzum kalmadığı halde eski sahibinin yerin kendisine iade edilmesini isteyebileceği yolundaki bir düzenlemeye yer verilmemiş bulunmaktadır.

Mülkiyet hakkının kamulaştırma yolu ile değişikliğe uğratılmasının nedeni kamu yararının karşılanması ihtiyacının malikin mülkiyet hakkının korunması ihtiyacından üstün tutulmasıdır.

Kamulaştırma yapıldıktan ve işin niteliği bakımından belli süre geçtikten sonra taşınmazın kamu yararının gerektirdiği yönde kullanılmamaya başlanılmamış olması, kamu yararının zorunlu kıldığı ihtiyacın kalmamış veya gerçekleşmemiş olması hallerinde mülkiyet hakkının korunması prensibinin gözetilmesini engelleyen neden ortadan kalktığından, mülkiyetin tekrar eski malike iadesi suretiyle mülkiyet güvencesi kuralının işlerliğinin sağlanması zorunlu bulunmaktadır.

Kamulaştırılan malın kamu yararının gerektirdiği amaçla kullanılmaması durumunda malike geri verileceği yolunda bir kural Anayasa'da yer almamakla beraber, Anayasa'nın 13. maddesinden de anlaşılacağı üzere Anayasa'nın yalnız sözü ile değil özü ile de birtakım kurallar koyması karşısında, gerek Anayasa'nın 46. madde hükmünden ve kabul edilmesindeki zorunluktan gerekse 35. maddede düzenlenen mülkiyet hakkının niteliği itibariyle kamulaştırılan malın kamu yararına uygun biçimde kullanılmaması durumunda eski mal sahibine geri verilmesinin anayasal bir gerek olduğu ortaya çıkmaktadır.

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 23. maddesinde de taşınmazın geri alınabilme haklarının ancak kamulaştırma bedelinin kesinleşmesi tarihinden itibaren beş yıl içinde kamulaştırmayı yapan idarece kamulaştırma ve devir amacına uygun hiç bir işlem yapılmaması haline münhasır olması nedeniyle bu kanuna da dayanılmak suretiyle, madenin işletilmesi nedeniyle kamulaştırılan taşınmazın bu amaç dışında kullanılması durumunda belli bir süreyle sınırlı olmaksızın geri alınabilme imkânı doğmamaktadır. Bu itibarla mülga 6309 sayılı Kanunun 125. maddesindeki düzenlemeye uygun bir düzenlemeyi içermemek suretiyle maden için kamulaştırılan bir yerin belli bir işletme aşamasından sonra başka bir amaçla kullanılması halinde malike iade durumunu ortadan kaldıran 3213 sayılı Yasa'nın 46. maddesi bu haliyle de Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır...""

Esas Sayısı : 1993/8
Karar Sayısı : 1993/31